

TÓTH HAJNAL

A nagyváradi nyomdászat 450 esztendeje

Kultúra

Az első tipográfia 450 éve nyílt meg Nagyváradon. Ennek emlékére nyomdatörténeti díszalbumot jelentetett meg a budapesti Országos Széchényi Könyvtár és az Argumentum Kiadó. A *Tipográfia régtől fogva – A nagyváradi nyomdászat 450 éves története* című kötetet a magyar kultúra napján, január 22-én mutatták be a Körös-parti városban a *Várad* kulturális folyóirat, az OSZK és az Argumentum szervezésében.

A szép kivitelezésű és tartalmas, olvasmányos, gazdag képanyaggal illusztrált díszalbumot stílusosan a Szigligeti Stúdióban mutatták be. Ennek a létesítménynek az az épület ad otthont, ahol a Sonnenfeld család híres nyomdája is működött. A Sonnenfeld-palotabeli könyvbemutató iránt sokan érdeklődtek. Nem is meglepő ez, hiszen igényes és hiánypótló kiadványról van szó.

*Nyomdászattörténeti könyv
bemutatása méltó helyen,
a Sonnenfeld-palotában. Emődi
András, Lakatos Attila és Boka László*

Fotó: FRIED NOÉMI LÚJZA

TÓTH HAJNAL újságíró, szerkesztő (1971, Nagyvárad). Szülővárosában érettségizett, újságírói tanulmányokat folytatótt, majd a PKE szociológia szakán diplomázott (2007). Előbb a Bihari Napló riportere, szerkesztője, majd a nagyváradi Reggeli Újság napilap munkatársa. 2014 májusától a Várad folyóirat kulturális rovatának szerkesztője.

Nagyváradon 1565 végére datálható az első nyomda létrejötte, amiről hiteles forrás maradt fenn. Az azóta eltelt 450 esztendő helyi nyomdászatának történetéről átfogó, illusztrált könyv eddig nem készült, a legutóbbi, Naményi Lajos által írt monografikus igényű összegzés is már 115 éves.

A könyvismertető rendezvényen **Szűcs László**, a *Várad* folyóirat főszerkesztője köszöntötte a résztvevőket. Mint mondta, érdekes dolog a tipográfia, hiszen egyszerre iparág és művészet. A nyomdászat a hagyo-

mány és modernizmus összekapcsolását is jelenti; s nem utolsósorban kapocs az irodalom és a sajtó felé. A tipográfia szerepe pedig akkor is fontos, amikor nincs szükség nyomdára, hiszen a korszerű és színvonalas online sajtó tipográfiájára is figyelmet kell fordítani.

Az album szerkesztőivel, **Emődi András** nagyváradai levéltárossal, könyvtörténésszel és **Boka László** irodalomtörténésszel, az OSZK tudományos igazgatójával **Lakatos Attila** történész beszélgetett. A moderátor hangsúlyozta: a nyomdászat valóban sokkal több, mint pusztán iparág, kézművészet. Hatása az egyetemes művelődéstörténetre kétségtelen. Lakatos Attila először a holografikus igényű kiadvány szerkezetéről beszélt. Négy plusz egy tanulmányt foglal magába a kötet. Az első tanulmány szerzője Bánfi Szilvia könyvés és nyomdászattörténész (OSZK), írásának címe: *A váradi nyomdászat kezdete és 16. századi története*. Ezt követi V. Ecsedy Judit irodalom-, könyv- és művelődéstörténész (OSZK) *A váradi könyvnyomtatás virágkora – Szenci Kertész Ábrahám a váradi református egyház nyomdájának élén 1639 / 1640–1660* című munkája. Ezután Emődi András *A katolikus papnevelde (szeminárium) nyomdájának hat évtizede 1740 / 1744–1804* című tanulmánya olvasható. A plusz egy tanulmány voltaképpen a tragikusan fiatalon elhunyt Naményi Lajos (1868–1905) történész *A nagyváradai nyomdászat történe-*

Nyomdászattörténeti könyv bemutatása méltó helyen, a Sonnenfeld-palotában. Emődi András, Lakatos Attila, Boka László és Szűcs László

Fotó: FRIED NOÉMI LUJZA

te a 19. században című már említett monográfiája. A könyvet Boka László *Nyomdászattörténeti körkép Nagyváradon a 20. század első felében* című tanulmánya zárja. Lakatos Attila hozzáfűzte: Boka László mindmáig aktív személyisége a váradi kulturális életnek is.

A nehézségekről szólván Boka László megemlítette: nem könnyű olykor rávenni egy kiadót, hogy tudományos munkát hozzon ki. Az album összeállításakor arra törekedtek, hogy egyebek mellett minél olvasmányosabb legyen a könyv, sok képanyaggal, kultúrtörténeti érdekességekkel. Most 1948-nál megálltak, úgyhogy van még bőven feltárni való anyag a 20. század második feléről, a nyomdák, könyvkereskedések további működéséről, történetük alakulásáról.

Emődi András beszélt a budai ősnymdáról, a reformáció és ellenreformáció hatásairól, a jezsuita nyomdák megjelenéséről és túlburjánzásáról. Mesélt a protestáns vándornymdászokról. Egyébiránt sok protestáns lelkész nyomdászként is munkálkodott, saját udvarházukban állítottak fel nyomdákat. Működtek kérészéletű kis nyomdák is. Az első váradi tipográfia 1565 végére datálható. Raphael Hoffhalter európai hírnymdász, betűöntő és mintametsző kezdte meg itt tevékenységét. Hoffhalternek előbb Bécsből kellett távoznia Debrecenbe, majd a cívisvárosból érkezett Nagyváradra. Ő adta ki Méliusz Juhász Péter református püspök, egyháztudós, író, botanikus

Szent Jób könyvének magyar fordítását. Nem tudni biztosan, hogy Hoffhalter miért is jött Váradra. Egyesek szerint Méliusz Juhász Péterrel volt nézeteltérése, ám ez valószínűleg nem helytálló, hiszen a Körös-parti városban is ő nyomtatta ki Méliusz református műveit.

Szenci Kertész Ábrahám szintén nem akármilyen nyomdász volt. 1639-től ő vezette a nagyváradi protestáns egyház nyomdáját. Neki köszönhető egyebek mellett a híres *Várad* *Biblia*, mely európai szinten is megállta a helyét, a korabeli tipográfia egyik csúcsteljesítménye lett.

A katolikus restauráció után a Csákyak bírtak nagy jelentőséggel. Erős egyházi beágyazottságot jelentett a Csáky Miklós római katolikus püspök által alapított szemináriumi nyomda, ez 1744 és 1804 között működött.

Emődi mindezekhez hozzátette: a kutatások során folyamatosan kell helyesbíteni, kiegészíteni. Ilyen a történetírás.

A borítón látható grafika a Sonnenfeld cég fejlődés papírját díszítette valaha. A kép jól megjeleníti, mit is jelentett Váradon a Sonnenfeld nyomda

Tipográfia régtől fogva

Tipográfia régtől fogva

NAGYVÁRAD
nyomdászat
450 éves története

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
ARGUMENTUM KIADÓ

Boka László szolt arról, hogy Naményi 1905-ig követi nyomon a tipográfia történetének kacskaringós útját. Naményi monográfiáját kiegészítették képekkel, dokumentumokkal. Azóta eltelt 115 év. 1905 után kezdődött a nagyváradi nyomdászat igazi fejlődése. Szerre jelentek meg az újságok. Volt olyan időszak, amikor egyszerre öt napilap is volt Váradon. Boka László mesélt például Láng Józsefről és jól működő tipográfiájáról, ahol a *Nagyváradot* is nyomtatták. Láng József nyomtatta annak idején a Szigligeti Társaság ünnepi selyemplakátját aranybetűkkel. Szó esett a Fehér Dezső-féle *Nagyváradi Naplóról*, valamint a Szent László és a Kálvin nyomdáról. A Sonnenfeld

família papírkereskedése és nyomdája is meglehetősen híres volt. A Sonnenfeld-féle nyomda az egyedüli, melynek az induláskor nem volt lapja. A holtnapos költők is Sonnenfeldékhez fordultak az antológia kiadása végett. Sonnenfeld Adolf volt az, aki sokat fejlesztette a nyomdaüzemet. Ő 1918 májusában hunyt el. Az utódok vitték tovább a vállalkozást. Sonnenfeld Gusztáv pedig igazi nagyvállalattá fejlesztette a nyomdászati céget. Az alkalmazottak száma a '30-as évekre elérte a százötvenet. 1940 után a Nagyváradon is hatályba lépett törvények a Sonnenfeld vállalat működését is korlátozták. E vészidőszakban, 1944 tavaszán az egész Sonnenfeld családot a váradai gettóba vitték. Érdekesség, hogy Sonnenfeld Gusztáv úgy élte túl az Auschwitzba való deportálást, a borzalmakat, hogy a náci Németországban bankjegyhamisításhoz használták a nyomdászokat, így Sonnenfeldet is, aki kiváló tipográfus volt. Aztán Sonnenfeld Gusztáv üzlettársával, Friedländer Árminnal (aki szintén túlélte Auschwitzot) erőfeszítéseket tett, hogy megmentse, újraindítsa nyomdavállalatát. 1946-ban sikerült valamicskét visszaszerezni az egykoron virágzó cég tulajdonából, és Grafica nyomda néven bejegyeztettek egy közkereseti társa-

ságot. Az üzemet 1948-ban államosították és újból tönkretették – ebbe az újabb csapásba belehalt Sonnenfeld Gusztáv...

Boka László arról is szólt, hogy ezek a jelentős váradai nyomdai műhelyek nem csupán újságokat és könyveket nyomtattak, hanem plakátokat, szórólapokat, rengeteg gyönyörű képeslapot, miegymást. Mindegyik nyomdának megvan a saját különleges históriája, éppen ezért mindegyik megérne egy külön könyvet. A nagy jelentőségű nyomdák mellett léteztek kisebb tipográfiai műhelyek is, amelyeket épp csak megemlített a szerző e tanulmányában. Szóval volna még mivel foglalatzkodni, kutatásra váró téma akad majd bőven ezután is.